

Pöstényi Andrea*

Fiskális politika vizsgálata a PaCifiCa országaiban

Latin-Amerikában évtizedeken keresztül meghatározó tényező volt a volatilitás, melyet az egyes országok az elmúlt évtizedek reformsorozatainak köszönhetően kisebb-nagyobb sikerrel küszöböltek ki. A globalizálódó világ kihívásaira válaszul a térségben regionális integrációk is születtek. A legutóbb létrejött integráció a PaCifiCa, melynek megalakulása kapcsán érdemes megvizsgálni a tagállamok fiskális helyzetét, mely nagymértékben meghatározza a jövőbeni együttműködés sikerességét. Habár a vizsgált négy ország a 2007-2009-es válságot stabilnak mondható fundamentumokkal vészelte át, a visszaesés rávilágított az egyes országok közötti különbségekre is: amíg Chile és Peru kontraciklikus fiskális politikát alkalmazva könnyen tud reagálni a ciklikus kilengésekre, addig Kolumbia és Mexikó gazdasága sokkal sebezhetőbb. A jóléti rendszerek vizsgálata pedig rávilágít arra, hogy bár Chile kiterjedt jóléti rendszerrel rendelkezik, a térség országai továbbra is jelentősen elmaradnak a hagyományos értelemben vett jóléti állam fogalmától.

Journal of Economic Literature (JEL) kód: H50, H60

Kulcsszavak: fiskális politika, PaCifiCa, Latin-Amerika

Alan García, az akkori perui elnök javaslatának eredményeként 2011. április 28-án 4 latin-amerikai ország, Chile, Kolumbia, Mexikó és Peru bejelentette, hogy Alianza del Pacífico néven közös piacot kíván létrehozni. Ezek az országok korábban már szabadkereskedelmi szerződést kötöttek egymással, kivéve Mexikót és Perut, viszonylatukban 2012 februárjában került sor a szabadkereskedelmi egyezmény aláírására (*Economist* 2011). Ez a 4 ország 2012 júniusában írta alá a javak, szolgáltatások, személyek és tőke mozgását liberalizáló szerződést. A PaCifiCa¹ lakossága megközelíti a 200 millió főt, GDP-je az 1,7 milliárd dollárt, ami a latin-amerikai és karibi térség össztermékének 35 százaléka. Az egyezmény jelentőségét mutatja, hogy tagjainak összexportja 2010-ben a WTO adatai szerint elérte a 445 milliárd dollárt, ami 60 százalékkal felülmúlta az adott évben a Mercosur exportteljesítményét, miközben a Mercosur lakossága (243 millió fő) és GDP-je (2,5 milliárd dollár, a térség össztermékének 52 százaléka) is meghaladja a kialakuló közös piacét (*Secretaría de Economía* 2012).

* Pöstényi Andrea PhD hallgató a Debreceni Egyetem Közgazdaságtudományi Doktori Iskolájában. E-mail: andrea.postenyi@econ.unideb.hu.

¹ Az integráció eredeti neve Alianza del Pacífico (Pacific Alliance), azaz Csendes-óceáni Szövetség. Az *Economist* terminológiáját használom azért, hogy egyértelmű legyen, hogy a Csendes-óceánnak csupán a keleti partjáról van szó.

Habár a jelenleg szabadkereskedelmi övezetet alkotó 4 ország csupán közös piac, nem pedig monetáris unió létrehozását tűzte ki célul, mégis érdemes megvizsgálni, hogy mennyire hasonló vagy éppen mennyire különböző fiskális politikával rendelkeznek. Számos empirikus vizsgálat megerősíti ugyanis, hogy az egyes integrációkon belül összehangolt fiskális politika növeli a konjunktúraciklusok együttmozgását, mivel kiküszöböli az aszimmetrikus fiskális sokkhatásokat. A fiskális politikák közötti divergencia tehát negatívan hathat egy adott integráció makrogazdasági stabilitására (*Darvas et al. 2005*).

A tanulmány először a térség gazdasági növekedését és annak legfőbb tényezőit tekinti át az elmúlt 40 évet vizsgálva, hiszen ezen tényezők alapvetően meghatározzák az országok stabilitását, gazdasági lehetőségeit és kilátásait. Ezt követően a teljesség igénye nélkül mutatja be a fiskális politika főbb jellemzőit Latin-Amerikában, legfőképp a prociklikusság és kontraciklikusság kérdéskörére koncentrálva. A következő fejezet szól a PaCifiCa-országok államháztartásának és államadósságának elemzéséről, főbb jellemzőik bemutatásáról, majd vizsgálásra kerül, hogy ez a 4 ország mennyire tekinthető jóléti államnak.

A latin-amerikai országok gazdasági növekedésének áttekintése

A latin-amerikai térséget az 1980-as évektől kezdve alacsony és volatilis növekedés jellemezte, melynek eredményeként tartósan nagy lett a szakadék a térség és a fejlett országok egy főre eső GDP-je között. Amíg az 1970-es években 6 százalékos növekedés jellemezte a régiót, addig az 1980-as években 2 százalékos és az 1990-es években is csupán 3 százalékos növekedést tudott produkálni. Az 1980-as évek „elveszett évtizedének” fő jellemzője az alacsony növekedési és beruházási ráta volt, melyet nagyon magas infláció tetézett, egyes országokban a hiperinfláció erőteljesen megrázta a gazdaságokat és súlyosbította a szegénységet és jövedelemegyenlőtlenséget. A dél-amerikai válság után a Brady-terv megkönnyítette az országok nemzetközi pénzügyi piacokhoz való hozzáférését, és ez a kedvezőbb piaci környezet nagymértékben hozzájárult a különböző stabilizációs intézkedések és reformok megvalósulásához, mint például a kereskedelmi liberalizáció, az adórendszer reformja, különböző privatizációs programok. A térség országai sikeresen felléptek a magas infláció ellen, de ennek ellenére a korábban tapasztalt erőteljes gazdasági növekedés nem tért vissza, ráadásul az intézkedések ellenére a stabilizálódás sem valósult meg teljesen, válságok rázták meg Latin-Amerikát: 1994: mexikói válság, 1999 eleje: brazil válság, 2000-2001: argentin válság (*Bárcena 2010*).

A stagnálás évtizedét követően 2003 és 2008 között a kontinens átlagosan 6,2 százalékos gazdasági növekedés időszakát élte, mely főként a nagyon kedvező külső gazdasági környezetnek volt köszönhető, és ennek a fellendülésnek csupán a 2007-2009-es világválság vetett véget. A külső tényezőket vizsgálva *Ocampo* (2009) szerint a fellendülés hátterében 4 tényező kivételes kombinációja húzódott meg: magas nyersanyagárak, fellendülő nemzetközi kereskedelem, kivételes pénzügyi környezet és a külföldön dolgozók hazautalásainak magas szintje. Korábban még sosem fordult elő, hogy ez a négy tényező egyszerre fennállt volna. A fellendülés évei alatt a nyersolaj és az arany piaci ára megkétszereződött, a réz piaci ára megötszöröződött (*InflationData 2012*). 1995 és 2007 között a külföldön dolgozók hazautalásai közel megötszörözödtek a kontinensen, ami így már a latin-amerikai és karibi térségben a GDP közel másfél százalékát tette ki (*ENSZ 2011*). A nemzetközi kereskedelem fellendülését pedig jól tükrözik a számadatok: amíg 2003 és 2006 között a világ GDP-növekedése 3,8 százalékos volt, addig ugyanezen időszak alatt a nemzetközi kereskedelem növekedési üteme ennek több mint kétszerese, 9,8 százalék volt (*Ocampo 2009*).

A külső tényezők után a belső tényezőket vizsgálva meg kell említeni, hogy már a 2003-2007-es fellendülést megelőzően is fontos reformok léptek életbe, melyeknek köszönhetően magas gazdasági növekedés és stabil gazdasági környezet alakulhatott ki, ami a későbbiekben további reformok meghozatalát tette lehetővé. *Porzecanski (2009)* tanulmányában négy fő belső gazdasági változást említ, melyek segítették a latin-amerikai országok sebezhetőségének csökkentését. Az egyik ilyen tényező az *árfolyamkitettség (currency mismatch)* csökkentése, ami azért jelentős, mivel empirikus vizsgálatok bizonyítják, hogy ez korábban számos pénzügyi válság forrásául szolgált. Latin-Amerikára évtizedeken keresztül az eszközök és források eltérő valutában való jegyzése volt jellemző, amikor az eszközöket helyi valutában, a hiteleket pedig legtöbbször dollárban denominálták, így az árfolyam változásakor pénzügyi problémák merültek fel. A valuta eltérések csökkentése tehát csökkentette az országok sebezhetőségét az árfolyamváltozásokra.

A következő lényeges tényező az *árfolyam-rugalmasság*, melynek segítségével az országok ki tudják védeni az exogén sokkokat. Az 1990-es évek közepétől egyre több latin-amerikai ország hagyott fel a fix árfolyamrendszerrel, és rugalmas árfolyamrendszerre álltak át inflációs célkövetéssel. További fontos lépés volt a *bankrendszer megerősítése* illetve a *kontraciklikus kormányzati politika* megjelenése, amelynek köszönhetően számos ország a válságkezelő programokat immár nem hitelekből, hanem a korábbi években felhalmozott tartalékokból tudta finanszírozni.

Ocampo (2011) tanulmányában más tényezőket sorol fel a sebezhetőség csökkenésével kapcsolatban: nagy előrelépés a térség országaiban a kisebb fizetési mérleg hiány, a versenyképes árfolyamráta kialakulása, a bőséges devizatartalék, a rövid távú külső kötelezettségek alacsony szintje, valamint a tőkeáramlás szabályozása.

Latin-Amerikában a válság első komoly hatása 2008 negyedik negyedévében jelentkezett, a válság a kontinenst több tényező negatív irányba való fordulásával érintette: esett a régió exportja iránti kereslet, nagyot zuhantak a regionális export árak, csökkent a külföldön dolgozók hazautalásainak értéke, sokkal kevesebb külföldi turista érkezett a térségbe, a külső finanszírozás megrendült, a kockázatkerülés következtében kialakult pánikhangulatnak köszönhetően megindult a régió részvényeinek, kötvényeinek és valutáinak eladási hulláma (*Porzecanski 2009*). A válságot megelőző fellendülés szakaszában tapasztalt kedvező külső tényezők tehát hirtelen negatív fordulatot vettek, ami megfelelő fiskális és monetáris politika hiányában komoly visszaesést okozott volna. 2007-ben a térség még átlagosan 5,6 százalékos gazdasági növekedést ért el, 2008-ban viszont már lassulás mutatkozott a GDP növekedésében, átlagosan a régió 4,6 százalékos ütemben növekedett. A cserearányok a teljes régiót tekintve 4,6 százalékkal javultak, de egyes nyersanyag-exportőr országokban romlást láthattunk: Chilében és Peruban például 7,5 százalékkal romlottak a cserearányok a nyersanyagárak volatilitása miatt. A nemzetközi kereskedelem visszaesésének és a nyersanyagárak csökkenésének következtében pedig a régió 2008 végén 0,6 százalékos folyó fizetési deficitet könyvelhetett el (*ECLAC 2008*). 2008-ról 2009-re a térségbe irányuló tőkebefektetések 35-40 százalékkal estek vissza, a külföldön dolgozók 9-10 százalékkal utaltak haza kevesebbet, az exportált nyersanyagok árai 29 százalékot estek. Ezek a tényezők erőteljesebb külső sokkra utalnak, mint ami a kilencvenes évek végén az ázsiai válságot kiváltotta, a korábban említett kedvező változások miatt azonban a latin-amerikai országok nem szenvedtek el olyan drasztikus csökkenést sem a GDP-növekedésben, sem pedig a foglalkoztatásban (*ECLAC 2009*). 2009-ben a térség recesszióba süllyedt, a latin-amerikai országok átlagosan 1,8 százalékos visszaesést tapasztaltak, melyet 2010-ben már átlagosan közel 6,2 százalékos növekedés követett.² A közös piac tagjai közül Mexikó szenvedte el a

² A World Bank database adatai alapján.

legnagyobb visszaesést 2009-ben 6,1 százalékos értékkel, Chilében mérsékeltebb, 1,5 százalékos recessziót, Kolumbiában és Peruban pedig 0,8 illetve 0,9 százalékos növekedést láthattunk. A 2010-es év már mind a 4 vizsgált országban erőteljes növekedést hozott, a gazdasági kilátásaik viszont igen nagymértékben függnék a világ gazdaság és főként az Amerikai Egyesült Államok és Európa gazdasági növekedésétől, kereskedelmi bővülésétől (*ECLAC 2011a*).

Fiskális politika Latin-Amerikában: kontraciklikusság és fiskális politikai szabályok

Latin-Amerika évtizedeken keresztül ördögi körrel szembesült: a gazdaság volatilitása, a prociklikus fiskális politika és a bizonytalan hitelképesség hármasa nyomta rá a bélyegét a térség országainak teljesítményére. Kedvezőtlen sokkok esetén a térség országai gyakran szembesültek a nemzetközi hitelpiacokhoz való hozzáférés nehézségeivel, melynek hatására az országok megszorító intézkedésekre kényszerültek, tovább csökkentve ezzel a nemzeti jövedelmet (*Gavin et al 1996*).

A volatilitás régóta a latin-amerikai országok egyik legszembetűnőbb gazdasági jellemzője. A volatilitás az 1970-es és 1980-as évek gazdaságpolitikájának köszönhetően növekedett, majd az 1990-es évek stabilizációja következtében csökkent, de még így is közel kétszer volatilisabb a térség reál GDP-növekedése az OECD-országokénál. Ezen volatilitás egyharmada külső sokkokból, egyharmada nem elégséges pénzügyi integrációból, egyharmada pedig fiskális és monetáris politikából származik (*Perry 2003*). A monetáris politika volatilitását ugyan sikerült idővel csökkenteni, viszont a fiskális politika prociklikussága számos ország esetén még napjainkban is jellemző.

A fejlődő országokra, így Latin-Amerikára is éveken keresztül prociklikusság volt jellemző, miközben kutatások bizonyítják, hogy a prociklikus politika hosszú távon alacsonyabb növekedéshez vezet. Nyitott gazdaságokban nagyon nehéz a monetáris politikát kontraciklikus eszközként használni, a fiskális politika jobb eszköznek bizonyul a ciklusok kisimítására. Olyan országokban például, ahol a ciklikus kilengéseket a nyersanyagárak volatilitása okozza, jó megoldás lehet stabilizációs alapok létrehozása. Rendszerint pozitív hatása van a strukturális szabályok bevezetésének, melyek elkülönítik az állami bevételek és kiadások ciklikus komponensét. Az iparosodott országok tapasztalatai pedig az automatikus stabilizátorok meglétének fontosságára hívják fel a figyelmet. A bevételi oldalt tekintve pedig az adórendszer is szolgálhat kontraciklikus célokat, a legjobb eszköz a progresszív jövedelemadó, mely automatikus stabilizátorként működik. Hitelboom idején pedig jó megoldás lehet a beáramló tőke megadóztatása, és az általános forgalmi adórátá üzleti ciklushoz való igazításnak, illetve a különböző átmeneti adócsökkentésnek is lehet kontraciklikus hatása. A gazdasági előnyökkel szemben problémák is mutatkozhatnak a kontraciklikus állami kiadással, például hatékonysághoz vagy hosszú távú merevséghez vezethet (amikor például egy átmeneti adócsökkentés tartóssá válik) (*Ocampo 2011*).

Benczes és Kutasi (2010) a fiskális szabályok kialakulásának három hullámát ismerteti. Az első hullám a 19. század közepén indult, főként föderális berendezkedésű államokban a potyautas magatartás és a hiány növekedésének kivédése érdekében. Ebben az időben a legjellemzőbb fiskális szabály az arany szabály volt, mely tiltja a folyó kiadások hitelből történő fedezését. A második hullám a második világháború után jelentkezett, főként a veszteségeket elszenvedett országok (Németország, Hollandia, Japán) vezettek be fiskális szabályokat. A harmadik hullám az 1970-es, 1980-as évek eladósodási hullámának hatására alakult ki, szabályokat vezetett be többek között Európa és Latin-Amerika számos országa is. A fiskális politikai szabályok alkalmazásának célja a makrogazdaság stabilitásának

biztosítása, a kormányzat fiskális politikájának hitelességének erősítése, a költségvetési hiány lefaragása és a fiskális politika hosszú távú fenntarthatóságának megteremtése.

Az 1. táblázat tartalmazza a térség főbb országaiban bevezetett fiskális politikai szabályokat. Jól látszik, hogy a régióban nem beszélhetünk évtizedekre visszatekintő szabályozási gyakorlattal, hiszen a legtöbb országban a 2000-es évek folyamán, a stabilizálódás éveit követően került bevezetésre fiskális szabály. Érdekes azonban megjegyezni, hogy a fiskális reformok keretén belül bevezetett szabályok nagy mértékben hozzájárultak az egyes országok sebezhetőségének csökkentéséhez. A fiskális szabályok bevezetése ugyanis kiemelt fontosságú azokban az országokban, melyekben az árucikkeknek jelentős költségvetési szerepe van. Ezek az országok könnyen sebezhetőek a nyersanyagárak volatilitásának köszönhetően, viszont például a strukturális egyenleg szabályának alkalmazásával jelentős bevételeket lehet felhalmozni magas nyersanyagárak esetén, melyet fel lehet használni kedvezőtlenebb árak esetén, ahogy azt például Chile is teszi (Kumar et al 2009).

1. táblázat

Fiskális politikai szabályok Latin-Amerikában

Ország	Bevezetés éve	Típus	Szankció*
Dominikai Köztársaság	1998	adósságkorlát	
Argentína	2000	általános egyensúly, hiánykorlát, stabilizációs alap, elsődleges kiadási korlát	R
Chile	2000	strukturális többlet, stabilizációs alapok	R
Peru	2000	általános egyensúly, hiánykorlát, stabilizációs alap, elsődleges kiadási korlát	J
Brazília	2001	folyó egyensúly, adósságcsökkentés, bértömegkorlát	J
Kolumbia	2001	folyó egyensúly, adósságcsökkentés, bértömegkorlát, kamatkorlát	J, F
Costa Rica	2001	kiadási korlát	
Panama	2002	általános egyensúly, adósságkorlát	
Ecuador	2003	nem-olaj egyensúly, adósságkorlát, stabilizációs alap, elsődleges kiadási korlát	J
Venezuela	2004	folyó egyensúly, hiánykorlát	R
Mexikó	2006	általános egyensúly, bevételi szabály	

Forrás: Benczes-Kutasi 2010:143, kiegészítés: Kumar et al 2009:59-68.

*Hírnévvesztés (R), törvényszéki (J), vagy pénzügyi szankció (F).

A nyersanyagárak volatilitásának ellensúlyozásaként Chile (1985), Kolumbia (1995) és Peru (1999) stabilizációs alapot hozott létre. A stabilizációs alapok csökkentik a nyersanyagárak fluktuációjából származó bizonytalanságot és a bevételek ingadozását. Magas nyersanyagárak esetén a bevételek az alapba érkeznek, amit a későbbiekben alacsony nyersanyagárak esetén az ingadozás kisimítására használhatnak. Bagattini (2011) tanulmányában kimutatta, hogy azok az országok, melyek stabilizációs alapot vezettek be, alacsonyabb deficitet és államadósságot értek el, tehát az alap fegyelmezte az ország fiskális politikáját.

Chilében 2000-ben vezették be a strukturális egyenleg szabályt, melynek célja többek között a prociklikus politika elkerülése volt. A strukturális egyenleg szabály eredetileg 1 százalékos GDP-arányos többletet határozott meg, de ez a cél idővel változott. 2008-ig 1 százalékos többlet volt a cél három okból kifolyólag: a központi bank feltőkésítése érdekében, nyugdíj-kötelezettségek teljesítése céljából és dollár-alapú külső adósság finanszírozása érdekében. 2008-ban 0,5 százalékra csökkentették le az előírt többletet a korábbi

költségvetési feltételek javulása és pénzügyi megtakarítások felhalmozódása miatt, majd 2009-ben 0 százalékra csökkentették az értéket, hogy contraciklikus fiskális politikát alkalmazhassanak a pénzügyi válságban (*Kumar et al 2009, Frankel 2010*).

Kolumbia a fiskális szabályok bevezetését szubnacionális szinten már az 1990-es évek végén elkezdte, mely szabályok célja a helyi önkormányzati kiadások és adósság növekedésének megállítása, a fizetőképesség és az átláthatóság erősítése. Kormányzati szinten 2001-ben kerültek bevezetésre fiskális politikai szabályok, melyek általános fiskális egyensúlyt céloznak és szabályozzák a kormányzati kiadások és az államadósság növekedését. Habár szubnacionális szinten a fiskális szabályok pozitív eredményt értek el, kormányzati szinten csupán az átláthatóság növekedett (*Lozano et al 2008*).

Mexikóban 2006-ban vezették be a kiegyensúlyozott költségvetés szabályt, mely zérus egyenleget céloz meg a közszféra számára. Ez a fiskális szabály költségvetési egyensúlyt céloz, de nem veszi figyelembe az infrastrukturális projekteket, az állami tulajdonú fejlesztési bankok költségvetési egyenlegre gyakorolt hatását és még számos állami szerv működését. A kiegyensúlyozott költségvetés szabály hatására az állami kiadás prociklikus maradt, amit strukturális fiskális szabály bevezetésével tudna az ország kiküszöbölni (*IMF 2010a*).

Peruban 1999-ben hoztak új törvényt a fiskális politika megreformálására, melynek részeként fiskális szabályokat vezettek be. A kiegyensúlyozott költségvetés szabály zérus nominális általános egyensúlyt céloz, a kiadási szabály az elsődleges kiadás növekedését évi 5,5 százalékban maximalizálja, a strukturális egyenleg szabálya zérus elsődleges egyenleget céloz. Ezt kiegészíti egy, a törvényben rögzített külön szabály, amely engedi, hogy „rossz időkben” a költségvetési hiány elérje a GDP 1 százalékát, miközben „jó időkben” a kiadások növekedését 3 százalékban maximálja. A reformok eredményeként magas gazdasági növekedés és magas nyersanyagárak ellenére a fiskális politika meglehetősen contraciklikussá vált (*IMF 2010b*).

Összességében elmondható, hogy a fiskális szabályok bevezetése önmagában még nem garantálja a stabilitás növekedést, ahogy ezt a fentiekben láhattuk. A legutóbbi válság sok esetben rámutatott a szabályok alkalmazhatóságának hatáira. Az IMF a legutóbbi válság kapcsán kutatást végzett, mely során számos fejlődő és fejlett országot kérdeztek fiskális szabályaik alkalmazhatóságáról. Az eredményekből kiderül, hogy leginkább a kiadási szabályok betartása bizonyult nehéz feladatnak a válság éveiben. A Latin-Amerikára vonatkozó eredményeket a 2. táblázat foglalja össze (*Kumar et al 2009*).

2. táblázat
Fiskális szabályok és a válság Latin-Amerikában

Nincs szükség változtatásra	Brazília, Ecuador,
Nincs változás, de ellentmondás figyelhető meg a szabályokkal	Panama
Megváltoztak a szabályok vagy felfüggesztették azok alkalmazását³	Argentína, Chile, Mexikó, Peru

Forrás: Kumar et al. 2009: 35.

A latin-amerikai térség tehát fontos lépéseket tett az elmúlt évtizedekben a makrogazdasági stabilizációhoz vezető úton. A 3. táblázat azonban jól mutatja, hogy habár történt elmozdulás a contraciklikus fiskális politika irányába, még napjaikban is jelentős a régióban a prociklikus politikát folytató országok száma.

³ Ebbe a kategóriába tartozik számos európai ország is, mint például Ausztria, Finnország, Németország, az Egyesült Királyság, Spanyolország, Magyarország.

3. táblázat
Az állami kiadások alakulása Latin-Amerikában

		Reálnövekedés az elsődleges kiadásban (%)		
		2004-2008	2009	2010
Kontraciklikus	Chile	5,5	15,3	4,4
	El Salvador	1,6	10,8	5,1
	Paraguay	2,0	28,0	11,4
	Peru	7,3	12,7	12,6
Aciklikus (közepes mértékű növekedés)	Guatemala	2,3	4,6	3,3
Aciklikus (folyamatos növekedés)	Argentína	12,3	19,7	14,0
	Kolumbia	7,6	10,9	-4,2
	Costa Rica	7,7	10,6	3,3
	Uruguay	7,0	7,4	10,7
Prociklikus	Bolívia	10,2	0,2	10,2
	Brazília	7,9	2,2	10,6
	Dominikai Közt.	11,7	-12,1	0,7
	Ecuador	19,7	6,0	7,4
	Honduras	8,1	3,5	-3,8
	Mexikó	5,7	3,4	-3,6
	Nicaragua	6,9	5,1	3,0
	Panama	12,8	-0,3	6,3
	Venezuela	12,6	-1,4	-12,5

Forrás: Ocampo 2011:18.

A kontraciklikus fiskális politika tényerése tehát nem valósult meg a térség nagy részén, így számos ország esetén továbbra is fennáll a külső sokkoknak való kitettség. A világgazdasági válság során mégis meglepte a szakértőket, hogy ezúttal a válság nem okozott olyan mértékű visszaesést, mint sok fejlett országban, és a válság után is gyorsabban visszaálltak a korábbi növekedési ütemre, miközben számos fejlett ország továbbra is stagnál vagy csupán alacsony növekedést tud felmutatni. A válság során szembetűnő volt, hogy a 2003 és 2007 közötti fellendülés éveiben milyen jelentős mértékben sikerült csökkentenie a régióknak a külső sebezhetőségét.

Költségvetés és államadósság a PaCifiCa országokban

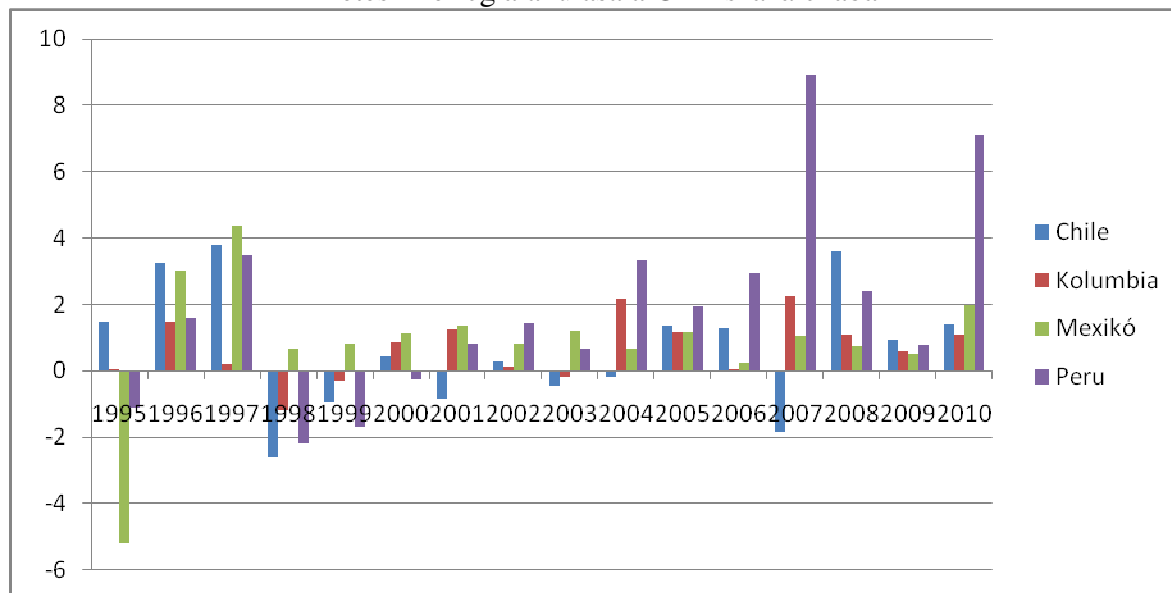
Ahogy azt már korábban láthattuk, a térség országai számos mutató tekintetében nagy volatilitást mutattak az elmúlt évtizedekben, ez alól a vizsgált 4 ország, Chile, Kolumbia, Mexikó és Peru sem kivétel, bár Chile utóbbi 2 évtizedben mutatott teljesítménye figyelemreméltó.

Alapvető probléma a világ számos országában, hogy a tartós deficit és magas államadósság komoly problémákat okozhat még tartósan magas növekedési ráta mellett is, hiszen visszaesés vagy külső sokk hatására könnyen finanszírozási problémák merülhetnek fel. Ha az állandósult deficit nagymértékű, akkor az számos kedvezőtlen hatással jár. Az egyik ilyen kedvezőtlen hatás a kiszorító hatás (*crowding out*), amelynek következtében a beruházás és így a gazdasági növekedés is csökken. Kedvezőtlen még tartós deficit esetén a költségvetés megnövekedett kamatterhe, ami forrást von el állami feladatok finanszírozásától,

és hosszú távon adóemelést igényelhet. További kedvezőtlen hatás lehet még a növekvő infláció és a külföldi adósság fokozódása (*Stiglitz 2000*).

A költségvetés alakulásához számos tényező hozzájárul, többek között a már korábban vizsgált gazdasági növekedés, érdemes megvizsgálni a fizetési mérleg alakulását is, melyet az 1. ábra mutat be.

1. ábra
Fizetési mérleg alakulása a GDP százalékában

Forrás: saját számítás a CEPALSTAT adatbázisa alapján.

Az 1. ábrán jól megfigyelhető, hogy a fizetési mérleg egyenlegét tekintve is jelentős volatilitás volt jellemző ezen országokra egészen a 2000-es évek elejéig, majd 2004-től kezdődően mind a négy országban tartós és erőteljes szufficit alakult ki. Ez alól kivételt képzett Kolumbia 2006-ban, amikor csak 22,5 millió dolláros (GDP-arányosan 0,01 százalékos) többletet tudott felmutatni, illetve Chile 2007-ben, amikor a nyersanyagárak volatilitása miatt jelentős deficittel zárta az évet. A válság hatására 2009-ben mind a 4 országban visszaesett a többlet, de az egyenleg továbbra is pozitív maradt, 2010-ben pedig a fellendüléssel újra növekedésnek indult.

A költségvetés és államadósság alakulásának vizsgálata előtt érdemes megjegyezni, hogy 1998 és 2001 között számos latin-amerikai országban végbement a magánszektor hiányának korrekciója, a 2002-2003-as időszakban pedig az állami szektor hiánya javult. Latin-Amerika egészét tekintve a magánszektor hiánya javult 1999-ben, miközben sok esetben nőtt az állami szektor hiánya, míg 2002-ben zsugorodni kezdett a költségvetési hiány, miközben a magánszektor többlete tovább javult. A javulás mögött a megváltozott fiskális politika és a kedvező gazdasági környezet állt (*Ocampo 2007*), tehát a fiskális reformok és a gazdasági fellendülés együttes hatására javult sok ország esetében az államháztartás egyenlege és a GDP-arányos államadósság.

A 4. táblázat 2 időszakot, a stabilizáció és fellendülés éveit, valamint a válság során legnagyobb visszaesést okozó évet mutatja be az államháztartás szempontjából. Chile és Peru fiskális politikájának kontraciklikussága szépen kirajzolódik az adatokban: a fellendülés éveiben költségvetési többletet értek el a növekvő bevételek és a csökkenő kiadások hatására, a válság során viszont jelentős hiány alakult ki a csökkenő bevételek és a gazdaságélénkítő intézkedések eredményeként. Itt meg kell jegyezni, hogy ezen programok finanszírozása

jelentős mértékben a korábban felhalmozott többletekből történt, nem pedig hitelfelvételből, így a korábbi válságokkal szemben nem nőtt ezen országok sebezhetősége adósságfelhalmozás útján. A vizsgált országok közül Kolumbia költségvetési hiánya volt a legnagyobb a teljes időszakot vizsgálva a 2009-es év kivételével, bár a hiány itt is csökkenő tendenciát mutatott a 2000-es évek folyamán a megelőző évekhez képest. Mexikóban viszont nem láthatunk ilyen javulást a fellendülés éveiben, bár meg kell említeni, hogy csupán 2006-ban került bevezetésre fiskális politikai szabály, így várhatóan a válság utáni évekről kedvezőbb adatokat kapunk majd.

4. táblázat

A központi költségvetés alakulása (a GDP százalékában)

	1995-2002				2003-2008				2009			
	CHL	COL	MEX	PER	CHL	COL	MEX	PER	CHL	COL	MEX	PER
Bevétel	21,24	10,74	14,07	15,36	24,12	14,07	15,37	16,62	20,36	15,17	16,83	15,6
Kiadás	20,85	15,2	15,3	17,57	19,71	17,58	16,85	16,3	24,84	19,25	19,01	17,29
Elsődleges egyenleg	1,68	-2,05	0,96	0,03	5,2	-0,24	0,04	2,05	-3,95	-0,5	-1,09	-0,44
Költségvetési egyenleg	0,39	-4,45	-1,23	-2,21	4,41	-3,51	-1,48	0,31	-4,48	-2,19	-4,07	-1,68

Forrás: súlyozatlan számtani átlag a CEPALSTAT adatai alapján.

Összességében elmondható, hogy a stabilizáció éveit követő fellendülés idején Mexikó kivételével javultak az egyenlegek, ekkor a már korábban bemutatott tényezőknek köszönhetően mind a 4 országban jelentősen növekedtek a bevételek, a 2009-es évet viszont mind a 4 ország költségvetési deficittel zárta.

A költségvetési bevételek megoszlását az 5. táblázat tartalmazza. A válság során a költségvetési bevételek jelentősen estek szerte Latin-Amerikában az alacsonyabb gazdasági aktivitás és a visszaeső nyersanyagárak következtében. Ráadásul a válságra válaszul számos ország fiskális ösztönző programot készített, a folyó kiadások és az infrastrukturális beruházások növekedése valamint az adósságcsökkentő intézkedések tovább rontották a költségvetési egyenleget. A válság bevételekre gyakorolt hatása országonként eltért, nagyobb hatással volt azokra az országokra, ahol alacsony volt az adóteher, nagymértékben támaszkodtak a természeti erőforrásokból származó bevételekre, és mely országok főként fejlett országokba exportáltak. Ezzel szemben a válság kevésbé érintette a bevételeket azokban az országokban, ahol magas az adóteher illetve a jövedelemadó aránya (*Kacef-López-Monti 2010*). Chilében és Peruban jelentősen csökkentek a bevételek 2009-ben, ami elsősorban a nyersanyagárak zuhanásának és az azokból származó bevételek csökkenésének volt köszönhető, míg Kolumbiában és Mexikóban a fellendülés átlagánál magasabb bevétellel zárták az évet. A táblázatban jól látszik, hogy a fellendülés éveiben mind a 4 ország magasabb GDP-arányos bevételt ért el, az országok között mégis nagy különbségeket láthatunk: a költségvetési bevételek aránya Chilében a legmagasabb, miközben a kolumbiai érték ennek közel felét teszi ki (a 2000-es évek második felét leszámítva).

5. táblázat

A központi költségvetés bevételeinek megoszlása a GDP százalékában

	1995-2002				2003-2008				2009			
	CHL	COL	MEX	PER	CHL	COL	MEX	PER	CHL	COL	MEX	PER
Teljes bevétel	21,24	10,74	14,07	15,36	24,12	14,07	15,37	16,62	20,36	15,17	16,83	15,6
Adóbevétel	16,18	9,36	9,49	13,14	17,12	12,67	8,93	14,29	14,79	12,82	9,5	13,4
Jövedelemadó	4,18	3,73	4,1	3,43	6,25	5,08	4,46	5,54	5,03	5,53	4,88	5,62
TB	1,36	2,93	1,95	1,75	1,4	2,2	1,75	1,62	1,52	2,03	1,65	1,34
Közzvetett adó	11,36	5,26	5,07	9,09	10,16	6,42	4,17	8,31	9,37	6,14	4,14	1,85

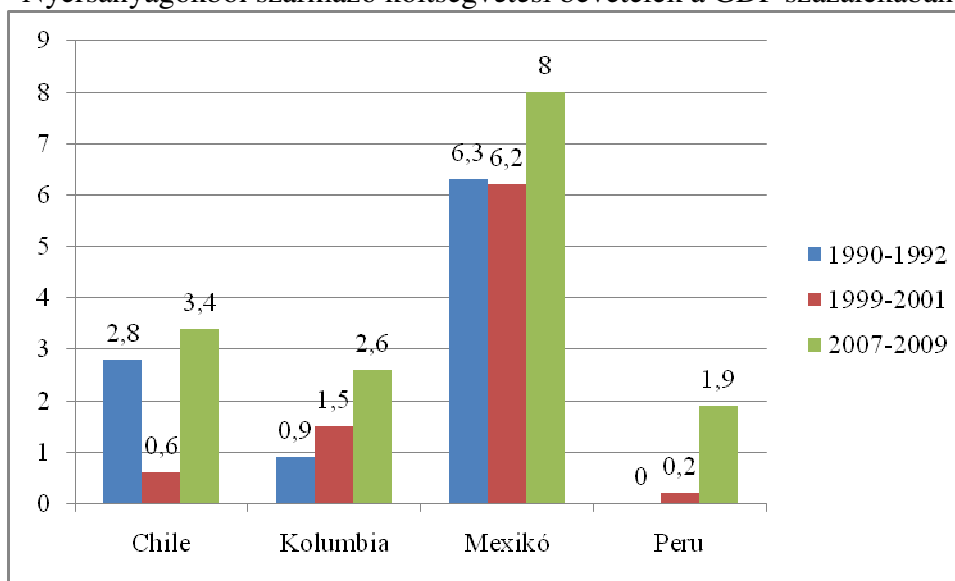
Forrás: súlyozatlan számtani átlag a CEPALSTAT adatai alapján.

Gavin és társai (1996) tanulmányukban rámutatnak arra, hogy jelentősen eltér a kormányzati bevételek szerkezete a latin-amerikai és az OECD országok összehasonlításakor. A jövedelemadók és a társadalombiztosítási hozzájárulás például sokkal kisebb jelentőséggel bír Latin-Amerikában, mint az OECD országokban. 2009-es adatokat tekintve a fejlett országok jövedelemadóból származó bevétele átlagosan a GDP 12,08 százaléka volt, ami a vizsgált országok értékének több mint kétszerese. A társadalombiztosítást vizsgálva ugyanebben az évben még nagyobb eltérést látunk: a fejlett országok átlaga 2009-ben a GDP 9,9 százalékát tette ki.⁴

A latin-amerikai országok jelentős részénél számottevő bevétel származik a nyersanyagokból, ez alól a vizsgált 4 ország sem kivétel, bár arányuk jelentősen eltér, ahogy azt a 2. ábrán láthatjuk. A vizsgált országok közül Mexikóban a legjelentősebb a nyersanyagokból származó bevételek aránya, a legutóbbi válság idején a GDP 8 százalékát tették ki, ezen érték töredékét érte el sorrendben Chile, Kolumbia és Peru. Az ábrán három 3 éves időszak értékei láthatók, mely alapján könnyen megvizsgálható a bevételek GDP-arányos változása az elmúlt 2 évtizedben. Kolumbia és Peru esetében egyértelmű növekedést láthatunk, míg Mexikóban enyhe csökkenés, Chilében viszont erőteljes visszaesés mutatkozott az ezredforduló környékén.

2. ábra

Nyersanyagokból származó költségvetési bevételek a GDP százalékában

Forrás: Cornia et al 2011:19.

A nyersanyagokból származó fiskális bevételek Chile esetében a rezet értékesítő CODELCO⁵ nettó jövedelméből származnak. Kolumbiában a bevételek az olajtársaságok adóiból, Mexikóban a PEMEX⁶ profitjából, Peruban pedig bányászati és olajipari bevételekből származnak (Cornia et al 2011).

⁴ Forrás: egyszerű átlagok IMF(2011:26) alapján.

⁵ Corporación Nacional del Cobre de Chile, National Copper Corporation of Chile: chilei állami tulajdonú rézkitermelő vállalat.

⁶ Petróleos Mexicanos, Mexican Petroleum: mexikói állami tulajdonú kőolajkitermelő vállalat.

6. táblázat

A központi költségvetés kiadásainak megoszlása a GDP százalékában

	1995-2002				2003-2008				2009			
	CHL	COL	MEX	PER	CHL	COL	MEX	PER	CHL	COL	MEX	PER
Teljes kiadás	20,85	15,2	15,3	17,57	19,71	17,58	16,85	16,3	24,84	19,25	19,01	17,29
Tőkekiadás	3,28	1,53	1,62	3,17	3,26	1,48	2,58	2,01	4,75	2,27	2,63	3,7
Folyó kiadás	17,57	13,3	13,69	14,4	16,45	15,98	14,27	14,29	20,09	16,94	16,38	13,58
Bérek	4,06	2,15	1,45	4,26	3,84	2,13	1,36	4,18	4,67	2,14	1,73	3,86
Termékek és szolgáltatások vásárlása	1,83	0,76	0,56	3,6	1,8	0,82	0,69	3,26	2,28	0,77	1,18	3,4
Kamatfizetés	1,29	2,41	2,19	2,24	0,79	3,27	1,52	1,74	0,53	2,98	1,68	1,24
Támogatások és egyéb transzferek	10,23	7,59	9,3	4,29	9,95	9,53	10,52	5,11	12,59	11,06	11,68	5,08
Egyéb folyó kiadások	0,16	0,39	0,18	0	0,06	0,25	0,18	0	0,03	0	0,12	0

Forrás: súlyozatlan számtani átlag a CEPALSTAT adatai alapján.

A táblázatból jól látszik, hogy a kontraciklikus politikát folytató Chilében és Peruban jelentősen mérséklődtek a kiadások a fellendülés időszakában szemben Kolumbiával és Mexikóval, a válság kitörésével viszont mind a 4 országban megnöttek a kiadások: 2008-ban még enyhén, 2009-ben viszont már jelentősen.

A kiadások szerkezetét vizsgálva a legnagyobb folyó kiadási tételt a támogatások és transzferek teszik ki, a második legnagyobb tétel pedig a közsférában dolgozók bére. A kiadási tételeknél fontos megemlíteni, hogy a GDP-arányos kamatfizetést Peru kivételével sikerült csökkenteni a fellendülés éveiben, illetve szintén Peru kivételével a válság kapcsán mind a három vizsgált ország növelte transzferkiadásait 2009-ben.

A fejlett országok átlagával való összehasonlításakor a kiadásoknál is szembetűnő a nagy különbség: bérekre közel háromszor annyit (a GDP 10,84 százalékát) költenek, mint a vizsgált 4 ország átlaga; támogatásokra és egyéb szociális juttatásokra fordított kiadást tekintve már nem olyan nagy a különbség (Peru kivételével), a fejlett országok átlagosan a GDP 17,63 százalékát költik ezen kiadásokra. Kamatfizetési kötelezettséget tekintve pedig Kolumbia kivételével jobban áll a vizsgált 4 ország, mint a fejlett országok, ahol az átlag a GDP 2,2 százaléka.⁷

A 7. táblázatban láthatjuk a stabilizálódás, a fellendülés és a válság legsúlyosabb évének államadósságra vonatkozó adatait. Az értékek a korábban vizsgált költségvetési egyenlegektől és az adósságcsökkentő politikától függően alakultak. Chile az 1980-as évek végétől a költségvetési többletét az államadósság csökkentésére fordította, melynek eredményeként az 1990-es 40 százalék körüli értékről 2009-re 6,2 százalékra sikerült lecsökkentenie az államadósságát. Ezzel szemben Kolumbia államadóssága az évek során folyamatosan növekedett. Kolumbiában az 1950-es évektől az 1990-es évekig az adóteher szintje (10 százalék) és a kormányzat nagysága (20 százalék) a nemzetközi átlag alatt maradt (*Restrepo-Rincón 2006*). Ez a helyzet gyökeresen megváltozott az 1990-es évek kezdetétől, amikor is a kiadások nagyobb mértékben növekedtek, mint az adóbevételek, így állandósult deficit jelent meg, ami nagy mértékben növelte az államadósságot: az 1990-es 12 százalékról 2003-ra 43 százalékra nőtt az államadósság, amit a 2000-es évek legvégére 33-34 százalékos értékekre sikerült lecsökkenteni. Mexikóban a Brady-terv részeként a nettó külső adósságállomány tárgyalásos úton való csökkentése ment végbe (*Erdey 2006*), majd közel egyenletes államadósság-csökkenésnek lehetünk tanúi: az 1990-es 42 százalékot 2004-re 20,4 százalékra tudta lecsökkenteni, mely érték csupán a válság hatására 2008-ban és 2009-ben indult újra

⁷ Forrás: súlyozatlan számtani átlag az IMF(2011:34) adatai alapján.

növekedésnek. Peruban még nagyobb mértékű adósság-csökkenés ment végbe az elmúlt 2 évtizedben: az 1990-es 178 százalékról 2009-re 23,4 százalékra sikerült lecsökkenteni. A 4 ország közül Peru az egyetlen, ahol napjainkban a külső államadósság meghaladja a belső államadósságot.

7. táblázat
Államadósság a GDP százalékában

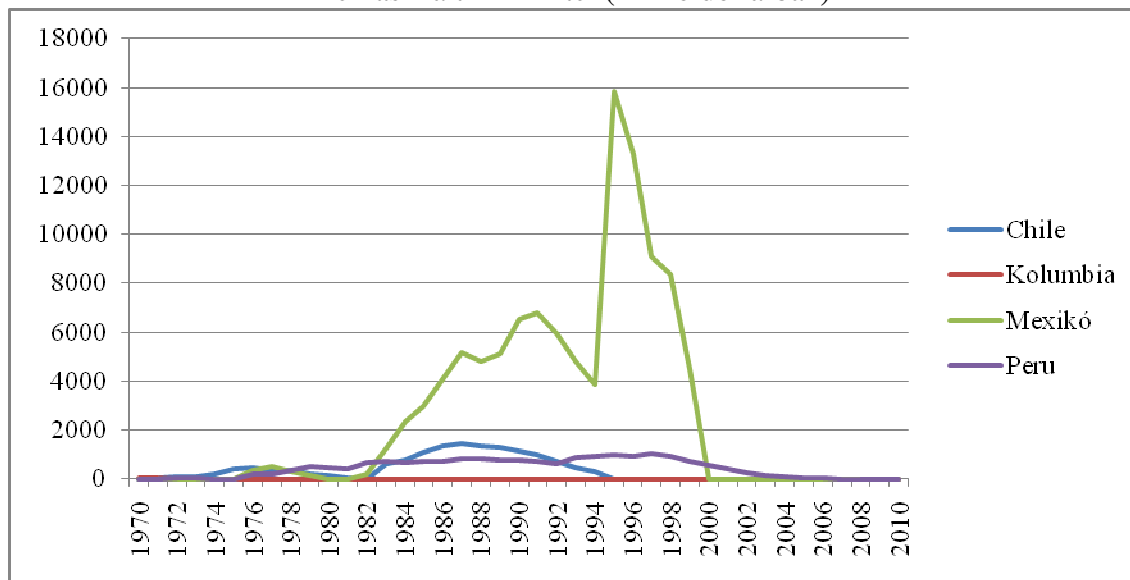
	1995-2002				2003-2008				2009			
	CHL	COL	MEX	PER	CHL	COL	MEX	PER	CHL	COL	MEX	PER
Teljes	14,5	23,9	25,2	40,0	7,6	37,4	21,5	33,5	6,2	34,7	28,1	23,4
Belső	10,3	11,7	9,7	n.a.	4,2	22,6	15,4	7,3	4,8	23,1	22,7	8,2
Külső	4,3	12,2	15,4	39,1	3,4	14,7	6,1	26,2	1,4	11,7	5,4	15,2

Forrás: súlyozatlan számtani átlag a CEPALSTAT adatai alapján.

n.a.: nincs adat 2002-ig.

Egy ország strukturális erősségét illetve gyengeségét jól jelzi az utóbbi évtizedekben, hogy mekkora nagyságú IMF-hitelre van szüksége a stabilizáció eléréséhez. A 3. ábrán jól látszik Mexikó túlsúlya a felvett IMF-hitel tekintetében a 4 ország vizsgálatakor, szépen látszik a dél-amerikai válság és a tequila-válság hatása is: 1994-ben Mexikó az IMF történetének legnagyobb, 17 milliárd dolláros készenléti hitelt biztosított az ország számára (Erdey 2006). Az ábráról bár nehéz leolvasni, de érdemes megjegyezni, hogy Kolumbia 1971, Chile 1994, Mexikó 1999, Peru pedig 2006 óta nem részesült IMF-hitelben. Az ábrán bár nem szerepel, de 2010 májusában Kolumbia 1,45 milliárd, 2011 januárjában pedig Mexikó 29,7 milliárd dollárnyi hitelt kapott (The Guardian 2012).

3. ábra
Felhasznált IMF-hitel (millió dollárban)

Forrás: World Bank database.

Mennyire jóléti államok?

A társadalombiztosítási rendszer Chilében az 1920-as, Kolumbiában, Mexikóban és Peruban az 1930-as és 1940-es években alakult ki. Kezdetben csak az állami szektorban dolgozókra terjedt ki és a juttatások köre is szűk körű volt. Idővel a társadalombiztosítási rendszer

öregségi nyugdíjjal, táppénzzel, anyasági és családi juttatásokkal, és néhány országban munkanélküliségi biztosítással egészült ki, miközben jelentősen bővült a jogosultak köre. A legfejlettebb latin-amerikai országokban jelentős fragmentáció mutatkozik a társadalombiztosítási rendszerekben, még országokon belül is eltérőek az egyes járulékok és juttatások. Ez a fragmentáció pedig tovább erősítette a már meglévő társadalmi és gazdasági egyenlőtlenségeket, hiszen az állami szektorban dolgozók rendszerint több juttatásban részesülnek, ráadásul egyre növekvő az informális szektorban dolgozók száma, akik nem részesülnek juttatásokban. Ezen jellemzők alapján gyakran szokás csonka jóléti államoknak⁸ hívni a latin-amerikai országokat (Lindert et al 2006).

A latin-amerikai országok átlagosan a GDP 5,7 százalékát költik különböző transzferekre, miközben ez az érték közel háromszoros az OECD-országokban. Az oktatási, egészségügyi és más szociális kiadásokat is tekintve a latin-amerikai országok átlagosan a GDP 13,4 százalékát, míg az OECD-országok ennek közel kétszeresét költik. Természetesen az egyes országok között nagy eltérés mutatkozik az egyes országok gazdasági fejlettsége és a jóléti rendszereik függvényében (Lindert et al 2006). A jövedelemtranszferek és az adórendszer újraelosztó hatásának ellenére továbbra is jelentős probléma maradt a térségben a jövedelemegyenlőtlenség, bár az elmúlt évtizedek folyamán számos országnak sikerült javítania a helyzetet. Kolumbia viszont évtizedek óta kiemelkedően magas jövedelemegyenlőtlenséggel küzd, 2010-ben 0,554-es Gini-értékkel a latin-amerikai országok közül a második, a világ országainak rangsorában a hetedik helyet foglalta el (Moller 2012).

Segura-Ubiergo (2007) számszerűsítette egy adott ország jóléti szintjét: 4 mutató felhasználásával képzett egy jóléti erőfeszítést (*welfare effort*) tükröző indexet:

- szociális kiadás a GDP százalékában,
- szociális kiadás a teljes állami kiadás százalékában,
- egy főre eső szociális kiadás dollárban mérve,
- az aktív népesség azon százaléka, akiket érint a szociális rendszer.

Az eredményt a 8. táblázat foglalja össze.⁹ Az ezekből képzett index alapján a jóléti államok csoportjába Uruguayt, Argentínát, Chilét, Costa Ricát és Brazíliát sorolhatjuk (Segura-Ubiergo 2007). Ezen országok szociális kiadása a GDP százalékában meghaladja a 10 százalékot, az állami kiadások százalékában pedig az 50 százalékot, a lefedettség körülbelül 50 és 80 százalék között mozog. Ezzel szemben a második csoportot „nem-jóléti” államoknak hívhatjuk. Ezen országokban a szociális kiadás a GDP százalékában 5 százalék, az állami kiadások százalékában 35 százalék körül mozog, míg a lefedettség általában nagyon alacsony, sok esetben alig éri el a 10 százalékot, bár a csoportban Mexikó és Venezuela értéke kiemelkedő.

8. táblázat
Jóléti erőfeszítés Latin-Amerikában (1973-2000 átlaga)

	Szociális kiadás a GDP százalékában	Szociális kiadás az állami kiadások százalékában	Egy főre eső szociális kiadás	Lefedettség	Jóléti index
Magas jóléti erőfeszítés					
Uruguay	13,5	63-66	950	68,5	230,0
Argentína	14,7	48-53	836	78,9	181,2
Chile	13,8	54-57	581	67,3	163,8

⁸ Az elnevezés arra utal, hogy a társadalom jelentős része nem részesül a juttatásokból, ráadásul ez a tömeg jórészt szegényekből áll.

⁹ Az alacsony jóléti erőfeszítéssel jellemezhető országok csoportjába több ország is tartozik, itt csupán a vizsgált országokat illetve az átlagot tüntettem fel.

Costa Rica	10,5	59-66	533	76,0	163,2
Brazília	12,5	42-65	459	48,0	138,9
Átlag	13,2	54-62	678	77,4	168,9
Alacsony jóléti erőfeszítés					
Mexikó	5,6	36-46	334	53,4	88,5
Peru	5,3	24-28	108	17,4	44,2
Átlag	4,9	32-36	149	21,7	56,6

Forrás: Segura-Ubierno 2007:30.

Segura-Ubierno (2007) magyarázatot keresett a latin-amerikai államok jóléti rendszereiben rejlő különbségekre is. Azt találta, hogy Latin-Amerikában a jóléti államok csoportja a nem jóléti államokhoz képest magasabb szintű iparosodottsággal és magasabb egy főre eső jövedelemmel rendelkezik, valamint ezek az országok korábban importhelyettesítő iparosítási politikát folytattak, mely során kialakult a munkavállalók kritikus tömege, ami nagy hatással volt az állam által finanszírozott szociális programok kezdeményezésére.

Az állami transzferek összetétele és az állami szociális kiadások szintje alapján 3 csoportot különböztethetünk meg Latin-Amerikában, ezek közül kettőben szerepel PaCifiCa-ország. Az első csoport a szociális védelemre legtöbbet költők csoportja, ide tartozik Chile és Kolumbia, valamint Argentína, Brazília és Uruguay. Ezek az országok átlagosan a GDP 11,5 százalékát költik transzferekre, ami meghaladja az USA értékét. A második csoportba a szociális védelemre közepesen költő országok tartoznak: Mexikó és Peru, valamint Paraguay, Costa Rica és Venezuela. Ezen országok átlagosan a GDP 3,7 százalékát költik transzferekre, közel kétszer annyit, mint a harmadik csoportba tartozó, szociális védelemre keveset költő országok (GDP 1,9 százaléka). Kutatások kimutatták, hogy a gazdagabb, öregebb társadalommal rendelkező, valamint a jobb kormányzattal és kevesebb korrupcióval jellemezhető országok költik a legtöbbet szociális juttatásokra (Lindert et al 2006).

Az egyes országokat tekintve, Kolumbiában a szociális támogatások, segélyek a szegényeknek kedveznek, ezen juttatások értéke viszont meglehetősen mérsékelt. A társadalombiztosítás a leggazdagabbaknak, a legfelső kvintilisnek kedvez, viszont az egy főre eső juttatás ebben az esetben sem kedvezőbb. Hasonló a helyzet Mexikóban is, ahol a szociális segélyek szintén a szegényeknek kedveznek, és itt is alacsony az egy főre eső támogatás, viszont a társadalombiztosítás a legfelső kvintilis csupán kis részét érinti, ők viszont sokkal nagyobb egy főre eső juttatásban részesülnek. Peruban szintén alacsony az egy főre eső szociális segély, a lefedettsége viszont nagyon magas, és itt is csupán a leggazdagabbak részesülnek nagymértékű juttatásban. Ezzel szemben Chilében jelentősen magasabb egy főre eső állami transzfert találunk, bár itt is a leggazdagabbak részesülnek a legmagasabb juttatásokból, sokkal szélesebb a juttatásokban részesülők köre (Lindert et al 2006).

A 9. táblázat az oktatási kiadásokat mutatja a GDP százalékában. A vizsgált 10 év alatt az oktatási kiadások egyenlőtlenül, de kis mértékben növekedtek Chilében, Kolumbiában és Mexikóban. Hasonló növekedést láthatunk a latin-amerikai átlagot tekintve is. Az OECD-államokban ezzel szemben a 2007-es év kivételével egyenletesen növekvő kiadást láthatunk. A táblázatból jól látszik, hogy a latin-amerikai térség közel a GDP 1 százalékával kevesebbet fordít oktatásra az OECD-országok átlagánál. A vizsgált 4 ország közül Mexikó közelíti az OECD-átlagot, Chile és Kolumbia oktatási kiadása a latin-amerikai átlag körül mozog, míg Peru értéke jelentősen elmarad attól.

9. táblázat

Oktatási kiadások a GDP százalékában

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
--	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

Chile	3,43	3,84	3,91		4,23	4,05	3,67	3,39	3,19	3,4	3,99
Kolumbia	3,93	4,44	3,49	3,69	4,25	4,31	4,08	3,99	3,89	4,06	3,94
Mexikó	4,21	4,41	4,86	5,16	5,3	5,28	4,87	5,01	4,81	4,81	
Peru	3,21	3,35		2,93	2,97	2,81	2,83	2,72	2,55	2,5	2,68
Latin-Amerika	3,98	4,15	4,01	4,25	4,24	4,29	3,95		3,89	4,03	
OECD	4,92	4,9	4,91	5,2	5,3	5,37	5,32	5,35	5,43	5,05	5,42

Forrás: World Bank database.

A 10. táblázat tartalmazza az egészségügyi kiadások alakulását a GDP százalékában. Ezen esetben is szembetűnő, hogy a latin-amerikai átlagos kiadás 3-4 százalékkal elmarad az OECD-országok átlagától. GDP-arányosan a vizsgált országok közül Chile költ a legtöbbet egészségügyre. Habár a '90-es évek végén Kolumbia még megközelítette az OECD-átlagot, a 2000-es évre jelentősen csökkentett ezen kiadásain, az utóbbi időben Mexikóval enyhén alulmúlják a latin-amerikai átlagot, miközben Peru itt is 2-3 százalékos lemaradást mutat a latin-amerikai átlaghoz képest.

10. táblázat
Egészségügyi kiadások a GDP százalékában

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Chile	6,4	6,58	6,62	6,75	6,73	7,46	7,07	6,91	6,62	6,9	7,49	8,18
Kolumbia	9,32	9,34	6,82	6,79	6,62	6,63	6,43	6,28	6,17	6,06	5,88	6,42
Mexikó	4,89	5,1	5,07	5,45	5,62	5,78	5,98	5,87	5,68	5,84	5,88	6,47
Peru	4,5	4,86	4,69	4,68	4,81	4,51	4,37	4,46	4,3	4,26	4,47	4,62
Latin-Amerika	6,5	6,77	6,6	6,74	6,41	6,45	6,51	6,89	6,94	7,08	7,15	7,74
OECD	9,91	9,99	10,1	10,6	11	10,9	10,8	10,9	10,9	10,9	11	11,9

Forrás: World Bank database.

Összefoglaló megállapítások

A latin-amerikai országok nagy változásokat éltek meg az utóbbi évtizedekben: az elveszett évtizedet követően a stabilizálódás, majd a fellendülés évei számos fontos reformot eredményeztek. Az utóbbi években jelentősen csökkent a térség sebezhetősége, a korábbi volatilitás csökkent, növekedett a kontraciklikus intézkedések száma. A legutóbbi világgazdasági válság során nyilvánvalóvá vált, hogy a latin-amerikai régió tanult múltbeli hibáiból és sikerült tartós makrogazdasági stabilitást kialakítaniuk.

A közös piacot létrehozó PaCifiCa országai a 7 legnagyobb latin-amerikai gazdaság közé sorolhatók, közülük is a legfejlettebb az OECD-tagsággal rendelkező Chile és Mexikó. Ez a 4 ország már az 1970-es és 1980-as évek során alapvető reformintézkedésekbe kezdett, melyek eredményeként napjainkban már stabilnak mondható fundamentumokkal rendelkeznek. Ez a stabilitás pedig elengedhetetlen az alakuló integráció működőképessége és jövője szempontjából. A politikai és társadalmi hasonlóságok és stabil fundamentumok mellett azonban különbségek is megmutatkoznak a vizsgált 4 ország között. Chile és Peru kontraciklikus fiskális politikát alkalmazva könnyen tud reagálni a ciklikus kilengésekre, miközben Kolumbia és Mexikó sebezhetőbb, amit jól mutat, hogy 2010 során az utóbbi két ország részesült IMF-hitelben. A vizsgált országok közül csupán Chile mondható kiterjedt jóléti rendszerrel rendelkező állammal és itt a legnagyobb az állam mérete is, de még így is elmarad az OECD országok átlagától, miközben Peru jóléti kiadásai a térségben is nagyon alacsonynak számítanak. Fontos azonban megemlíteni, hogy a vizsgált 4 ország jelentősen

alacsonyabb államadóssággal rendelkeznek, mint számos fejlett gazdaság, illetve a válságot követően gyorsabban és magasabb növekedési pályára tudtak állni, ami jelentős versenyelőnyt biztosít számukra.

Napjainkban a térség országai számára egyre növekvő kihívás a világgazdaságban betöltött súlyuk növelése, melyet leginkább regionális integrációban való részvétellel érhetnek el. A PaCifiCa-országok számos mutatója már most meghaladja a Mercosur eredményeit, holott a vizsgált 4 ország még csupán szabadkereskedelmi egyezményeket írt alá, a közös piac létrehozásával az integráció Latin-Amerika legdinamikusabban fejlődő térségévé válhat. Latin-Amerika jövőjét tekintve azonban nem csupán az egyes országok makrogazdasági helyzete és a regionális integrációk játsszák majd a főszerepet, hanem más fejlődő országokkal való gazdasági kapcsolatuk is. Napjainkban a legfontosabb ilyen kapcsolat a kereskedelem főként ázsiai országokkal, de egyre nagyobb szerepet játszik a tőkebefektetés is, mind az ázsiai országok, mind pedig a latin-amerikai országok részéről (*ECLAC 2011b*).

Irodalomjegyzék

- Bagattini, G. Y. (2011): *The Political Economy of Stabilisation Funds: Measuring their Success in Resource-Dependent Countries*. IDS Working Paper, 356, January.
- Bárcena, A. (2010): *Structural constraints on development in Latin America and the Caribbean: a post-crisis reflection*. CEPAL Review 100, April.
- Benczes István – Kutasi Gábor (2010): *Költségvetési pénzügyek*. Akadémia Kiadó, Budapest.
- Cornia, G. A. – Gómez-Sabaini, J. C. – Martorano, B. (2011): *A New Fiscal Pact, Tax policy Changes and Income Inequality*. UNU World Institute for Development Economics Research Working Paper, No. 70, November.
- Darvas Zsolt – Rose, A. K. – Szapáry György (2005): *A fiskális divergencia és a konjunktúraciklusok együttmozgása – a felelőtlen fiskális politika az aszimmetrikus sokkok forrása*. Közgazdasági Szemle, LII. évf., december, (937–959. o.).
- ECLAC (2008): *Preliminary Overview of the Economies of Latin America and the Caribbean*.
- ECLAC (2009): *Latin America and the Caribbean in the World Economy 2008-2009: Crisis and opportunities for regional cooperation*.
- ECLAC (2011a): *Preliminary Overview of the Economies of Latin America and the Caribbean 2010*. LC/G.2480-P, január.
- ECLAC (2011b): *Latin America and the Caribbean in the World Economy 2010-2011: The region in the decade of the emerging economies*. Briefing Paper.
- Economist (2011): *The Pacific players go to market*. <http://www.economist.com/node/18529807>. Letöltés ideje: 2012.02.13.
- Erdey László (2006): *Adósságválságtól a NAFTA első évtizedéig – Mexikó gazdaságfejlődésének kérdőjelei*. Competitio, V. évf., 3. sz., 43-65.
- ENSZ (2011): *World Economic Situation and Prospects*.
- Frankel, J. (2010): *How Can Commodity Producers Make Fiscal & Monetary Policy Less Procyclical?* High Level Seminar on Natural Resources, Finance and Development, IMF Institute and Central Bank of Algeria, Algiers, November 4-5.
- Gavin, M. – Hausmann, R. – Perotti, R. – Talvi, E. (1996): *Managing Fiscal Policy in Latin America and the Caribbean: Volatility, Procyclicality, and Limited Creditworthiness*. Inter-American Development Bank, Working paper 326, March 10.
- IMF (2010a): *Mexico: Selected Issues Paper*. IMF Country Report, No. 10/70, March.
- IMF (2010b): *Peru: Selected Issues*. IMF Country Report, No. 10/99, April.
- IMF (2011): *Government Finance Statistics Yearbook 2010*.
- InflationData (2012): *Historical crude oil prices*. http://inflationdata.com/inflation/inflation_rate/historical_oil_prices_table.asp. Letöltés ideje: 2012.09.04.
- Kacef, O. – López-Monti, R. (2010): *Latin America, from boom to crisis: macroeconomic policy challenges*. CEPAL Review 100, April.
- Kumar, M. – Baldacci, E. – Schaechter, A. (2009): *Fiscal rules. Anchoring expectations for sustainable public finances*. IMF 2009. december 16., Washington D.C.

- Lindert, K. – Skoufisa, E. – Shapiro, J. (2006): *Redistributing Income to the Poor and the Rich: Public Transfers in Latin America and the Caribbean*. The World Bank, SP Discussion Paper, No. 0605, August.
- Lozano, I. – Rincón, H. – Sarmiento, M. – Ramos, J. (2008): *Regla fiscal cuantitativa para consolidar y blindar las finanzas públicas de Colombia*. Revista de Economía Institucional, Vol. 10, No 19, segundo semestre, pp 311-352.
- Moller, L. C. (2012): *Fiscal Policy in Colombia: Tapping Its Potential for a More Equitable Society*. The World Bank, Policy Research Working Paper, 6092, June.
- Ocampo, J. A. (2007): *The macroeconomics of the Latin American economic boom*. CEPAL Review 93, December.
- Ocampo, J. A. (2009): *Latin America and the Global Financial Crisis*. Cambridge Journal of Economics, 33. sz., 703–724.
- Ocampo, J. A. (2011): *Macroeconomy for development: countercyclical policies and production sector transformation*. CEPAL Review 104, August.
- Perry, G. (2003): *Can fiscal Rules Help Reduce Macroeconomic Volatility in the Latin America and the Caribbean Region?* World Bank Policy Research Working Paper, 3080, June.
- Porzecanski, A. C. (2009): *Latin America: The Missing Financial Crisis*. MPRA Paper, 18974. sz., október.
- Restrepo, J. E. – Rincón, H. (2006): *Identifying Fiscal Shocks in Chile and Colombia*. Central Bank of Chile, Working Papers, No. 370, August.
- Secretaría de Economía (2012): *Tratados comerciales: Qué es la Alianza Pacífico?* <http://www.economia.gob.mx/economia-para-todos-rss/30-tema-de-la-semana/7090-tratados-comerciales-que-es-la-alianza-pacifico>. Letöltés ideje: 2012.03.19.
- Segura-Ubiergo, A. (2007): *The Political Economy of the Welfare State in Latin America: Globalization, Democracy, and Development*. Cambridge University Press.
- Stiglitz, J. E. (2000): *A kormányzati szektor gazdaságtana*. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest.
- The Guardian (2011): *IMF loans: which country owes the most?* <http://www.guardian.co.uk/news/datablog/2011/may/24/imf-loans-dominique-strauss-kahn>. Letöltés ideje: 2012.04.14.